

YU ISSN 0350-185x
UDK 808

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

XLII

Уређивачки одбор:

*др Таијана Бајић-Ивић, др Даријанка Горијан-Премк, др Ирена Грицак, др Милка
Ивић, др Павле Ивић, др Радослав Кайичић, Блаже Конески, др Тине Лофар,
др Александар Младеновић, др Асим Пецо, др Миљар Пешикан, др Живојин
Ситанојчић, др Драго Ђујић*

Главни уредник
МИЛКА ИВИЋ

БЕОГРАД
1986

Л. ЛАШКОВА, **Кратка сърбохрватска граматика**, изд. Наука и изкуство, Софија 1985, 165 стр.

Ово је четврта по реду граматика српскохрватског језика на бугарском језику, намењена бугарском читаоцу, односно — прва за последњих тридесет година.¹ Њен аутор — Лили Лашкова — добро је позната југословенској лингвистичкој публици, пре свега као активни сарадник у више наших лингвистичких публикација и као учесник научних скупова.² У својим научним радовима студиозно обрађује многа питања везана за бугарски или српскохрватски језик или, често, неку појаву прати напоредо у осталим словенским језицима.³

Грамматика нас је управо заинтересовала као дело чија је ауторка реномирани бугарски лингвиста.

На почетку је кратак *Предговор* (стр. 5) у коме се истиче да се (тридесет година после Учебника по сърбохрватски език од А. Игова, 1955. г.) појавила потреба за новом српскохрватском граматиком, која би била нешто више од практичног приручника за учење језика; која би била шире филолошки оријентисана, са извесним допунским информацијама о језику; која би била, уз то, модернија. У том смислу, граматички текст је с разлогом прилагођен бугарској језичкој терминологији, како би био приступачан не само филолозима него и ширем кругу бугарских корисника који уче српскохрватски.

¹ Овај податак налазимо у Предговору где се наводе ове књиге: *Србска граматика* од Г. Исаева и М. Јонча, 1948. год., *Учебник по сърбохрватски език* — од Л. Божинова и К. Църнушанова, 1954. год. и *Учебник по сърбохрватски език* од А. Игова, 1955. год.

² Поменимо овде посебно њену сарадњу у Јужнословенском филологу и Зборнику за филологију и лингвистику као и често учешће на Научним састанцима слаviste у Вукове дане.

³ Исп. неке радове Л. Лашкове који су објављени код нас: *Средства, функции и дистрибуција на синтактичното отрицание в сърбохрватски и български език*, ЈФ XXXI, 167—193; *Пуризам у формирању српскохрватској и бугарској књижевној језика*, ЗБМСФЛ XXVI/1, 61—65; *Към характеристиката на съставния именов предикат в сърбохрватски и български език*, ЗБМСФЛ XXI/1, 83—91; *Към граматичната характеристика на предлога без в сърбохрватски и български език*, ЗБМСФЛ XXVII—XXVIII, 389—394; *О неким проблемима конфронтативной исчисляваня српскохрватској и бугарској језика*, НССУВД 11/2, 105—111; *Синтактичка синонимија и номинална квалификација у српскохрватском језику*, НССУВД 12/1, 63—71; *Из типологије катиториче рода у српскохрватском и бугарском књижевном језику*, НССУВД 13/1, 97—102.

У Уводу (6—9) је дат сажет осврт на настанак и развој српскохрватског језика. Указано је на различиту судбину западне и источне српскохрватске језичке територије кроз историју и различите дијалекатске књижевности у појединим крајевима и у различитим епохама. Уз пуно разумевање за неизбежност чињенице да ће се у књизи објављеној у Софији за старословенски језик примењивати тамошњи званични термин *старобугарски*, ипак, не можемо да прешутимо да нам, најблаже речено, звучи необично конструкција „српска редакција старобугарског језика“, која се у Уводу јавља чак два пута.⁴ Преглед историјског развоја српскохрватског језика до победе Вукових идеја и савремено стање представљени су на коректан начин у основним цртама, понекад, додуше, мало поједностављено.⁵ Припомиње се да постоји и назив за исти језик „хрватскосрпски“, односно „хрватски“, који је распрострањен, каже се, углавном у Хрватској, али се читаоцу саопштава да је у међународној терминолошкој номенклатури прихваћен назив „српскохрватски“.

На крају уводног одељка ауторка скреће пажњу још на три особине савременог српскохрватског језика које га разликују од бугарског: (1) велика блискост са народном дијалекатском основом, (2) однос према турцизмима и црквенославенизмима, који се сматрају за туђе у језику и не употребљавају се⁶ и (3) велики број туђица од којих се многе прилагођавају одговарајућим структурним особинама језика.

Следи даље одељак *Графични системи и правопис* (9—10) и одељак *Транскрипција на чуждите имена* (10—12) у коме се највише пажње поклања, што је и разумљиво, транскрипцији бугарских имена. Иза овога, представљене су основне црте фонетске, морфолошке и синтаксичке структуре српскохрватског језика. За примере је узиман језички материјал претежно источне варијанте с екавским рефлексом јата, осим, разуме се, кад је реч о самом јату или неким акценатским дублетима. (Ово Лашкова објашњава тиме што „може по-лесно да се усвои от носителите на бугарски језик“.)

Фонетска структура српскохрватског (12—36) разматра се овим редом: *Гласни* (12—14), *Съгласни* (14—17), *Акцентологична система* (17—20) са пододељком *Проклитики и енклитики* (20—21), *Звукови промени* са пододељцима: *Рефлекси на ятовата гласна* (21—23), *Уподобљаване на съгласните* (27—28), *Отпоставане на групи съгласни* (28—29), *Вокализација*

⁴ На стр. 6. стоји реченица: „В сравнение с другите краица и там дълго време старобългарският език и неговата сръбска редакция изпълняват функцията на книжовен език“ а на 7. стр.: „У сърбите, останали в пределите на Османската империя до края на XVIII в., в книжовната практика се използва сръбската редакция на старобългарския език“.

⁵ На пример, кад је реч о представљању варијаната, односно књижевнојезичких израза по републичким границама.

⁶ За турцизме се, мислимо нетачно, односно непрецизно каже да су распрострањени само у источној варијанти. За црквенославенизме, пак, не бисмо могли рећи да се не употребљавају него да је њихова употреба стилски обојена (при намерном архаизирању књижевног текста).

на л (29—30), *Непостојанно а* (30—31), затим одељак *Уподобљавање на гласни* (31—33), *Дисимилација* (33—34) и пододељци *Подвижни гласни* (34), *Йотација на гласни* (34—35), *Редувања на гласни* (35—36).

Изложене фонетске особине се у Граматици, по правилу, пореде или стављају у напоредан однос према одговарајућим појавама у бугарском језику. При томе се истичу сличности или разлике између два језика, што се чини из практичних потреба, за лакше учење датог језика. Обратили смо посебну пажњу на српскохрватске примере. Већина их је исправно дата; чак су и они примери који се по правилу јављају устаљено у већини наших граматика гдекад освежени новим егземплификацијама. Међутим, дешава се, и дешава се не сасвим ретко да дати пример у понечем није одговарајући.⁷ Највише је, истина, акценатских погрешака: *инџерес* место *инџерес*, и *усџани м.* и *усџани*, *вјџносџ*, *равномјџносџ м.* *вјџносџ*, *равномјџносџ*, *мајка м.* *мајка* итд., али има и других примера који би захтевали извесну ревизију. Поменућемо само два: *акаџ* је некњижевна или застарела форма у односу на *акџ* које је данас једино у употреби. Пример *џџеме* (стр. 27) би требало изоставити; није регистрован у нашим стандардним речницима. Још би се могло навести неадекватних примера, али ипак не тако много.

Грамматички облици у овој књизи анализирају се мање-више класичним редоследом. Прво су именице: *Съществителни имена* (37—63), потом придеви: *Прилагателни имена* (63—69), па заменице: *Местоименџ* (69—85) којима је дат запажено широк простор, посебно у односу на придевске речи. У овом тематском одељку је и пододељак: *Начини за изразјавање на притежавање* (82—85) у коме се наводе различите лексичке и граматичке могућности за изражавање посесивности. Затим су описани бројеви: *Числителни имена* (85—93), па глаголи: *Глагол*⁸ (94—130) који су, чини се, и најкомплетније представљени. Дат је преглед различитих употреба појединих глаголских времена (108—118) те, посебно, глаголски придеви и прилози. На крају су прилози: *Наречџ* (130—135), *Предлози* (135—140), *везници: Съјузи* (140—143), *речце: Частџици* (143—145), *узвици: Междуметџ* (145) а затим долази одељак о конгруенцији: *Съгласување* (146—152), о реду речи: *Словоред* (152—159), *Из србскохрватската пунктуација* (159—162). На крају је дата кратка *Исползувана литература* (163) која садржи 23 библиографске јединице од чега добар део чине граматике српскохрватског или бугарског језика и веће монографије из синтаксе падежа.⁹

Читањем Кратке српскохрватске граматике добија се утисак да су целовито представљене све битне црте граматичке структуре српскохрватског језика. С обзиром на њен обим (и намену) није се, разумљиво, могло улазити у тананије анализе, нити се могла редовно показивати

⁷ Укључујемо и могућност штампарских грешака као што је то очигледно у примеру *џџуџи м.* *џџуџи*.

⁸ Интересантно је да наслов за ову категорију речи стоји у једнини, што није уобичајено.

⁹ Запазили смо да у литератури за ову књигу нема изузетно значајне Маретићеве Грамматике.

разноврсност појединих дублетних форми. Ауторка се, истина, трудила да код важнијих црта даје и западну варијанту, али то није чинила систематски. Међутим, примећује се, на основу навођених примера да је кориштена неретко загребачка Приручна граматика. То је употпунило разноврсност грађе и комплетније представило речнички фонд језика.

Још нешто о овој књизи. Појавила се у популарнијој едицији „Мала граматична библиотека“ познатог софијског издавача „Наука и изкуство“ са још, како стоји на задњој корици, више од шеснаест граматика других словенских и несловенских језика. Будући да је намењена ширем кругу читалаца штета је што нека техничка решења у погледу прегледности текста нису боља. Постојећа подела по одељцима није издвојена у веће тематске целине него је учињена подела дата континуирано. Навођени примери штампани су истим типом слова и у истом реду са текстом. Масним слогом штампани су морфолошки форманти и поједини лексички типови што је само донекле поправило општи визуелни утисак о прегледности текста.

Није потребно посебно истицати колика је корист од ове граматике. Она својом појавом оживљава и подстиче интерес за учење српско-хрватског језика у суседној Бугарској, а то већ нешто значи.

Београд

Милциа Радовић-Тешић